

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA BANK KREDITLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Ilmiy rahbar: B.Abdukarimov
Andijon davlat texnika instituti
“Iqtisodiyot” kafedrasida assistenti,
Po‘latjonov Muhammadaziz Temurbek o‘g‘li
Andijon davlat texnika instituti
“Iqtisodiyot” yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Hozirgi globallashuv va tezkor iqtisodiy o‘zgarishlar davrida kichik biznes iqtisodiyotning muhim bo‘g‘ini hisoblanadi. Kichik va o‘rta tadbirkorlik dssubyektlari yangi ish o‘rinlarini yaratishda, milliy daromadni oshirishda va hududiy rivojlanishda salmoqli ulushga ega. Ammo ushbu sohaning to‘laqonli ishlashi uchun moliyaviy resurslarga erkin ega bo‘lish hal qiluvchi omil sanaladi. Xususan, kichik biznes subyektlarining bank kreditlari olish va undan unumli foydalanishini ta‘minlash sohada haligacha dolzarb muammolardan hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: Bank, moliya, penya, chiqim, kirim, foiz, iqtisodiyot, valyuta, kafillik, garov.

Kirish. Hozirgi globallashuv va tezkor iqtisodiy o‘zgarishlar davrida kichik biznes iqtisodiyotning muhim bo‘g‘ini hisoblanadi. Kichik va o‘rta tadbirkorlik subyektlari yangi ish o‘rinlarini yaratishda, milliy daromadni oshirishda va hududiy rivojlanishda salmoqli ulushga ega. Ammo ushbu sohaning to‘laqonli ishlashi uchun moliyaviy resurslarga erkin ega bo‘lish hal qiluvchi omil sanaladi. Xususan, kichik biznes subyektlarining bank kreditlari olish va undan unumli foydalanishini ta‘minlash sohada haligacha dolzarb muammolardan hisoblanadi.

Asosiy qism. Kichik biznes vakillarining aksariyati moliyaviy yetarli imkoniyatga ega emasligi sababli o‘z faoliyatini kengaytirish yoki zamonaviy

texnologiyalarni joriy etishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Shu yerda bank kreditlari asosiy moliyaviy manba bo'la oladi. Lekin amaldagi kreditlash tizimi bir qancha kamchiliklarga ega: yuqori foiz stavkalari, ta'minotga yuqori talablar, kredit olish uchun ortiqcha byurokratik to'siqlar va hujjatlar, muddatlarning qisqaligi va boshqa omillar kichik biznes uchun muammo tug'diradi. O'zbekistonda va dunyoning yetakchi davlatlarida kichik biznes sohasini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, jumladan, imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va grantlar orqali moliyaviy yordam ko'rsatish mexanizmlari ishlab chiqilgan. Biroq ko'plab tadqiqotlar va amaliy natijalar shuni ko'rsatmoqdaki, kichik biznes subyektlari ba'zan ushbu imkoniyatlardan to'liq foydalana olmayapti. Zamonaviy iqtisodiyotda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda bank kreditlari tizimi muhim o'rin tutadi, chunki ular kichik tadbirkorlik subyektlariga zarur moliyaviy resurslarni taqdim eta oladi. Kichik biznesga kredit ajratish, nafaqat yangi ish o'rinlarini yaratish, balki innovatsion loyihalarni amalga oshirish, ishlab chiqarish hajmini oshirish va ichki bozorni to'ldirish imkonini ham beradi.

Biroq, kichik biznes uchun bank kreditlaridan foydalanishda bir qancha muammolar mavjud. Xususan, ko'plab tadbirkorlar kredit olish uchun zarur garov ta'minotlari yoki yetarli darajada moliyaviy hisobotga ega emas. Banklar esa, o'z navbatida, kreditlarni qaytarilish xavfi yuqori deb hisoblab, resurslarni ajratishda ehtiyotkorlik bilan yondashadilar. Natijada, kichik biznes subyektlarining ko'pchiligi uchun moliyaviy manba sifatida bank kreditlariga erkin kirish imkoniyati cheklangan bo'lib qolmoqda. Shu sababli, kichik biznesni rivojlantirish uchun bank kreditlari tizimini yanada soddalashtirish, arizalarni ko'rib chiqish muddatini qisqartirish, garovsiz yoki subsidiya asosidagi kredit liniyalarini ko'paytirish va davlat tomonidan kafolatlangan moliyaviy dasturlarni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, moliyaviy savodxonlikni oshirish, kreditlarni maqsadli yo'naltirish va ularning samaradorligini monitoring qilish orqali ham tizim samaradorligini oshirish mumkin.

Quyidagi muammolar pandemiyadan keyin yanada yaqqol ko‘zga tashlandi:

- Kreditlar foiz stavkasining yuqoriligi;
- To‘lanadigan garov qiymatining yuqoriligi;
- Kredit olish uchun keraksiz va ko‘p hujjatlar talabi;
- Banklar tomonidan kichik biznesga nisbatan ehtiyotkorona yondashuv;
- Kreditlarni ajratishda byurokratik to‘siqlar va vaqt yo‘qotilishi;
- Kredit mablag‘laridan erkin foydalanish imkoniyatining cheklanganligi.

Kichik biznesni rivojlantirish mamlakat iqtisodiyoti barqarorligi va aholining bandligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Kichik tadbirkorlik subyektlariga iqtisodiy erkinlik, innovatsion g‘oyalar va yangi ish o‘rinlari yaratish imkoniyatini beruvchi asosiy omillardan biri – bu bank kreditlaridir. Lekin kichik biznes uchun bank kreditlarining yetarliligi va ularga erkin kirish imkoniyati hali ham ko‘plab muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu bois, kichik biznesni rivojlantirish jarayonida bank kreditlari tizimini takomillashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Birinchiidan, kichik biznes uchun kredit olishni soddalashtirish, hujjatlarni rasmiylashtirish jarayonini optimallashtirish maqsadga muvofiq. Bugungi kunda ko‘plab banklarda talab qilinadigan ko‘plab hujjatlar va qat’iy garov ta’minoti kichik tadbirkorlarning kredit olish jarayonini murakkablashtirmoqda. Shu bois, kredit ajratishda soddalashtirilgan hujjatlashtirish tizimini, garovsiz yoki kafillik asosida kredit mahsulotlarini kengaytirish kichik biznes uchun katta yengillik yaratadi.

Ikkinchiidan, kichik biznesga beriladigan kredit stavkalarini past saqlash va kredit muddatlarini uzaytirish zarur. Ko‘plab tadbirkorlar yuqori foiz stavkalari, qisqa muddatli kreditlar tufayli biznesni rivojlantirishda moliyaviy muammolarga duch kelmoqda. Imtiyozli foiz stavkalari va uzoq muddatli kreditlarni taklif qilish kichik biznesga investitsiyalar hajmini oshirish va faoliyatini kengaytirish imkoniyatini beradi.

Uchinchiidan, kichik biznesning loyihalarini baholashda zamonaviy texnologiyalardan, jumladan, raqamli kreditlash tizim orqali tez va shaffof baholash tizimini joriy etish lozim. Raqamli platformalarda kredit so‘rovi, hujjatlarni onlayn

yuborish va mulohazalarni tez ko‘rish kichik biznes egalari uchun ham vaqt, ham xarajatlarni tejaydi, banklar uchun esa risklarni aniqlash va samarador kredit portfeli shakllanishiga yordam beradi.

To‘rtinchidan, davlat tomonidan kreditlar uchun kafolat mexanizmlarini, kredit sug‘urtasini va subsidiya berish tizimlarini rivojlantirish kerak. Bu esa banklarning kichik biznes loyihalariga nisbatan ishonchini oshiradi va ko‘proq kredit portfelini shakllantirish imkonini beradi.

Quyidagi yo‘nalishlarda bank kreditlash tizimini takomillashtirish kichik biznes rivojiga sezilarli turtki bera oladi:

1. Foiz stavkalarini pasaytirish va imtiyozli kredit liniyalarini kengaytirish: Banklar va hukumat hamkorligida kichik biznes uchun maxsus past foizli yoki davlat kafolati ostida kredit mahsulotlari paydo qilish zarur. Bunda yangi ish o‘rinlari yaratishga va innovatsion dasturlarni moliyalashtirishga alohida e‘tibor qaratilishi lozim.

2. Kredit olish tartiblarini soddalashtirish: Hujjatlar sonini kamaytirish, mikro va kichik biznes loyihalari uchun tezkor ko‘rinishda arizalarni onlayn ko‘rib chiqish tizimlarini joriy etish kerak. Bank xodimlari uchun kichik tadbirkorlarni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha maxsus treninglar tashkil qilish foydali bo‘ladi.

3. Zarur garov ta‘minotini yengillashtirish: Ko‘p hollarda kichik biznes egalari yirik garov qo‘yishga qodir emas. Shu sababli kreditlarni ta‘minlash uchun davlat yoki sug‘urta instituti orqali kafolatlash tizimini yo‘lga qo‘yish maqsadga muvofiq. Bundan tashqari, aylanma mablag‘, texnika yoki mahsulotlarni ham garov sifatida qabul qilish amaliyotini kengaytirish mumkin.

4. Moliyaviy savodxonlikni oshirish: Kichik biznes egalari bank kreditlari imkoniyatlari, moliyalashtirish vositalari va ularni qaytarish mexanizmlari bo‘yicha yetarli bilimga ega emaslar. Shu bois, moliyaviy masalalarda muntazam treninglar va maslahat markazlari tashkil qilish muhim.

5. Yangi innovatsion kredit mahsulotlarini joriy etish: Crowdfunding, factoring, lizing, mikromoliya kabi zamonaviy moliyaviy vositalar va texnologiyalarni kichik biznesga keng joriy etish dolzarb.

Kichik biznesni rivojlantirish uchun bank kreditlari tizimini takomillashtirish, uni qulay, ochiq va zamonaviy mexanizmlar asosida barpo etish zarur. Kreditlarning soddaligi, past foizli kreditlar, raqamli jarayonlar va davlat tomonidan ko‘mak tizimlarini kengaytirish orqali kichik biznes iqtisodiy o‘shishda muhim harakatlantiruvchi kuchga aylanadi. O‘zbekistonda ham, boshqa ko‘plab mamlakatlarda ham kichik biznesni rag‘batlantirish va qo‘llab-quvvatlash maqsadida davlat tomonidan turli xil subsidiyalar ajratiladi. Bu subsidiyalar kichik biznes subyektlariga moliyaviy yukni yengillashtirish, ularning raqobatbardoshligini oshirish va faoliyatini kengaytirish uchun xizmat qiladi. Aksar hollarda kichik biznes subyektlari banklardan kredit olganda foiz stavkasi juda yuqori bo‘lishi mumkin. Shuning uchun davlat kredit foizining bir qismini yoki to‘liq bir qismini qoplab beradi (subsidiyalaydi). Misol uchun, eksportga yo‘naltirilgan yoki innovatsion loyihalar uchun ajratilgan kreditlar bo‘yicha foizlarning ma‘lum qismi davlat tomonidan to‘lab beriladi. Yangi ish o‘rinlari yaratish, startaplar va innovatsion loyihalar uchun to‘g‘ridan-to‘g‘ri pul grantlari yoki subsidiya ajratiladi. Eng yaxshi biznes g‘oyalar yoki yosh tadbirkorlar tanlovdan o‘tganidan so‘ng, belgilangan miqdordagi davlat grantiga ega bo‘ladi.

Xulosa. Kichik biznesni rivojlantirishda bank kreditlarini takomillashtirish nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy rivojlanish uchun ham muhim omil hisoblanadi. Eng qiyin muammolarni yechishda banklar, davlat va biznes sohasi o‘zaro hamkorlikda harakat qilsa, sohada jadal o‘shishga erishish mumkin. Kreditlash jarayonining ochiqligi va shaffofligi, qulay va erkin imkoniyatlar kichik tadbirkorlik rivoji uchun mustahkam poydevor yaratadi. Kichik biznes uchun bank kreditlarini takomillashtirishning asosiy yo‘llari – soddalashtirish, imtiyozlar berish, moliyaviy savodxonlikni oshirish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanishdir. Shu yo‘nalishlarda chora-tadbirlar ko‘rilsa, kichik biznes yanada tezroq rivojlanadi.

Foydalanilgan adabyotlar:

1. Karimov, S.A. "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik asoslari". – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
2. Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish muammolari. Ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent: Fan, 2019.
3. Rasulov, B.X., Yusupova, N.I. "Bank ishi va kreditlash". – Toshkent: Akademnashr, 2021.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va farmonlari (2021-2023 yillar) – Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishga oid rasmiy hujjatlar to‘plami.